

[https://doi.org/10.32689/2617-2224-2022-4\(32\)-7](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2022-4(32)-7)

Сердюк Ірина Анатоліївна,

аспірантка кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом, молодший науковий співробітник, біофізик відділення нейрофізіології Державного закладу «Науково-практичний медичний реабілітаційно-діагностичний центр МОЗ України», 85110, Україна, Донецька область, м. Костянтинівка, вул. О.Невського, 14, тел. (06272) 2-55-17, e-mail: irina-serduk@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-9840-7340>

Serdyuk Irina Anatolievna,

PhD student, Interregional Academy of Personnel Management, Junior Researcher, Biophysicist of the Department of Neurophysiology State institution "Scientific and Practical Medical Rehabilitation and Diagnostic Center of the Ministry of Health of Ukraine", 85110, Ukraine, Donetsk region, Kostiantynivka, Al.Nevskogo St. 14, (06272) 2-55-17, Email: irina-serduk@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-9840-7340>

РОЗВИТОК СИСТЕМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ МЕДИКО-ПСИХОЛОГІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

Анотація. Сучасна людина живе в епоху турбулентного розвитку інформаційних технологій та постійного інформаційно-психологічного впливу на особистість. Розвиток системи ефективної реабілітації із врахуванням сьогоденних викликів, без сумніву, можна віднести до найбільш важливих задач не тільки у сфері охорони здоров'я, але й державної політики взагалі. Головним аспектом організації реабілітаційної допомоги в умовах інформаційних викликів є розширення меж – реалізація комплексного підходу до фізичного, соматичного, психологічного та психічного стану пацієнта, метою якого є відновлення соматичного самопочуття та ментального здоров'я з подальшим патронатом і супроводом людини.

Мета роботи. Дослідити теоретичні та практичні тенденції в системі реабілітації та концепції щодо підвищення ефективності реабілітаційної допомоги особам, що зазнали збитку ментальному здоров'ю в умовах інформаційних викликів.

Методологія. Серед переліку методів дослідження обрано метод аналізу, узагальнення, систематизації та порівняння відомостей науково-методичної літератури з проблематики дослідження.

Наукова новизна. Дістали подальший розвиток: історичний огляд основних підходів до поняття психічне здоров'я; науковий аналіз теоретичних і практичних тенденцій в системі реабілітації та концепцій щодо підвищення ефективності реабілітаційної допомоги особам, які зазнали збитку ментальному здоров'ю; теоретичне обґрунтування ролі органів державної влади в покращенні організації системи реабілітації медико-психологічного спрямування в умовах інформаційних викликів.

Висновки. Задля реалізації розбудови системи реабілітації медико-психологічного спрямування в умовах інформаційних викликів актуальними питаннями є: урегулювання нормативно-правових документів, наявність сучасного медичного обладнання та спеціально підготовленого персоналу, удосконалення освітньої системи базової підготовки спеціалістів, отримання ними фахової спеціалізації, розширення можливостей і здійснення державної нормалізації післядипломного удосконалення професійних компетенцій.

Ключові слова: психічне здоров'я, інформаційні виклики, реабілітація, медико-психологічна допомога, інформаційно-психологічна безпека.

DEVELOPMENT OF THE REHABILITATION SYSTEM OF MEDICAL AND PSYCHOLOGICAL TREND UNDER THE CONDITIONS OF INFORMATION CHALLENGES

Abstract. A modern man lives in an era of turbulent development of information technologies and constant informational and psychological influence on the individual. The development of an effective rehabilitation system, taking into account today's challenges, can undoubtedly be considered one of the most important tasks not only in the field of health care, but also in public policy in general. The main aspect of the organization of rehabilitation care under conditions of information challenges is the expansion of boundaries – the implementation of a comprehensive approach to the physical, somatic, psychological and mental state of the patient, the goal of which is the restoration of somatic well-being and mental health with further patronage and support of the person.

The purpose of the article. To investigate the theoretical and practical trends in the rehabilitation system and the concept of increasing the effectiveness of rehabilitation assistance to persons who have suffered damage to mental health under conditions of informational challenges.

Methodology. Among the list of research methods, the method of analysis, generalization, systematization and comparison of information from the scientific and methodical literature on the research issues was chosen.

Scientific novelty. Further development has been received: a historical overview of the main approaches to the concept of mental health; scientific analysis of theoretical and practical trends in the rehabilitation system and concepts for increasing the effectiveness of rehabilitation assistance to persons who have suffered damage to their mental health; theoretical substantiation of the role of state authorities in improving the organization of the medical and psychological rehabilitation system under conditions of informational challenges.

Conclusions. In order to implement the development of the medical and psychological rehabilitation system under conditions of information challenges, the following issues are relevant: the regulation of regulatory documents, the availability of modern medical equipment and specially trained personnel, the improvement of the educational system of basic training of specialists, their acquisition of professional specialization, the expansion of opportunities and the implementation of state normalization postgraduate improvement of professional competences.

Key words: mental health, information challenges, rehabilitation, medical and psychological assistance, information and psychological security.

Вступ. Життя особистості в час загальних соціальних трансформацій і потужного інформаційного тиску, змушують перебувати в стані постійного емоційного напруження. Схожі умови формують стресовий стан, а довгочасне перебування сприяє розвитку хронічного стресу. Відзначається суттєве зростання населення, яке зазнало впливу інформаційно-психологічної турбулентності. Наслідками такого впливу є погіршення психологічного комфорту через незадоволення базових потреб людини, які визначають її соціальну поведінку. Потреба в безпеці стає домінуючою в умовах соціальної дезорганізації, радикальних суспільних змін, наслідків інформаційних стресів, які руйнують звичні стереотипи поведінки та сформований образ життя.

Порушення інформаційно-психологічної безпеки у вигляді збитку ментальному здоров'ю людини (тривога, страх, посттравматичний стресовий розлад) потребують своєчасного реа-

гування у вигляді медико-психологічної допомоги з наголосом на розв'язанні психологічних проблем. У зв'язку з цим, організація і надання реабілітаційної допомоги медико-психологічного спрямування населенню на сучасному етапі реформування системи охорони здоров'я України набуває особливого перспективного значення. Попри суттєві наукові досягнення та втілення у вигляді законодавчих актів, медико-психолого-соціолого-педагогічних практик слід зазначити, що питання збереження ментального здоров'я нації та розвитку системи реабілітації в Україні в умовах інформаційних викликів потребують постійного дієвого розвитку теоретико-методологічного підґрунтя.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою. Аналіз наукових підходів до розвитку системи реабілітації у галузі охорони здоров'я свідчить, що дана проблематика досліджується значною кількістю вітчизняних науковців, оскільки це пов'язано з актуальністю об'єкта вивчення і важливістю

отриманих результатів. Як бачимо, численні наукові дослідження Золотар О.О. (Золотар, 2018), Панченко О.А. (Панченко, 2020), Богданов С.Г. (Богданов, 2020), Яремчук О.В., Берлінець І.А. (Яремчук, Берлінець, 2020), Скоропада Л. (Скоропада, 2020) та організаційно-правові заходи не лише не вичерпали проблему, а й, навпаки, засвідчили її глибину та багатовекторність. Нові ризики, пов'язані з інформаційно-психологічною безпекою, підкреслюють необхідність постійного розвитку теоретичного фундаменту, у межах якого формуються науково обґрунтовані принципи побудови та практичної організації реабілітаційного процесу.

Мета дослідження. Дослідити теоретичні та практичні тенденції в системі реабілітації та концепції щодо підвищення ефективності реабілітаційної допомоги особам, що зазнали збитку ментальному здоров'ю в умовах інформаційних викликів.

2. Розвиток системи реабілітації з акцентом на відновлення психічного здоров'я. Здоров'я людини є найдорожчим скарбом і головною умовою економічного розвитку країни, а також одним із ключових вимірів якості життя. І значна частка відновлення втраченого здоров'я належить процесу реабілітації, що є невід'ємною частиною загального охоплення послугами охорони здоров'я поряд зі зміцненням здоров'я, профілактикою захворювань, лікуванням та паліативною допомогою. Поняття реабілітації включає комплекс медичних, психологічних, фізичних, соціальних, педагогічних, юридичних та професійних заходів, направлених на відновлення порушених функцій організму та працездатності хворих. Основною метою реабілітаційних заходів є найскоріше повернення хворої людини до повноцінного соціального життя та найбільш повне відновлення втраченої працездатності. Це повною мірою відповідає основним пріоритетним аспектам ефективності реабілітації – економічному та соціальному.

Розвиток ефективної системи реабілітації з акцентом на відновлення психічного здоров'я без сумніву можна віднести до найбільш важливих задач не тільки у сфері охорони здоров'я, але й державної політики в цілому (Панченко, Антонов, 2020). Нові ризики, пов'язані з інформаційно-психологічною безпекою, в тому числі воєнні дії, соціально-економічні негаразди, наслідки інформаційно-психологічної війни у вигляді збитку психічному здоров'ю актуалізують перед науковцями, законодавцями, виконавчою владою та причетною спільнотою завдання, що потребують невідкладного вирішення (Панченко, 2020). Дана робота акцен-

тована на розгляді проблеми у двох взаємопов'язаних площинах: медико-психологічній та організаційно-правовій.

Базовою цінністю у даному дослідженні є психічне здоров'я, яке, в першу чергу, означає здатність людини до адаптації. За визначенням ВООЗ, психічне здоров'я – це не просто відсутність психічного розладу. Це «стан благополуччя, при якому кожна людина може реалізувати свій власний потенціал, впоратися із життєвими стресами, продуктивно та плідно працювати, а також робити внесок у життя своєї спільноти. Інакше кажучи, психічно здоровою є людина, яка не має симптомів та синдромів психічного розладу, соціально адаптована та отримує задоволення від життя» (World Health Organization, 2018). Термін «психічне здоров'я» в сучасному розумінні – це не лише відсутність психічних розладів у індивідуума, а й стан рівноваги та гармонії між людиною та навколишнім світом, суспільством, наявність душевних, психічних резервів щодо визначення стресів та труднощів, що виникають виняткових обставин.

Психічне здоров'я та психічне благополуччя найважливіші складові високої якості життя, що дозволяють людям вважати своє життя повноцінним і значущим, бути активними та творчими членами суспільства. Психічне здоров'я є основою добробуту та ефективного функціонування для людини та спільноти. Також воно сприяє найбільш повному фізичному, розумовому та емоційному розвитку людини. Повноцінне психічне здоров'я – важливий фактор, що забезпечує соціальну єдність, продуктивність праці, суспільний спокій і стабільність довкілля, що сприяє зростанню соціального капіталу та економічному розвитку суспільства (Борисюк, 2013).

Наразі в українському законодавстві саме поняття «психічне здоров'я» відсутнє. Чинний Закон України «Про психіатричну допомогу» визначає тільки поняття: «комплекс спеціальних заходів, спрямованих на обстеження стану психічного здоров'я осіб на підставах та в порядку, передбачених цим Законом та іншими законами України, профілактику, діагностику психічних розладів, лікування, нагляд, догляд, медичну та психологічну реабілітацію осіб, які страждають на психічні розлади, у тому числі внаслідок вживання психоактивних речовин» (Про психіатричну допомогу: Закон України від 22.02.2000р.). Попри те, що Закон охоплює широкий спектр дій (профілактика, обстеження стану психічного здоров'я, лікування, реабілітація), він направлений на специфічний контингент – осіб з психічними розладами.

Смислове та практичне наповнення сфери збереження психічного здоров'я згідно ВООЗ передбачає законодавче регулювання «послуг у сфері психічного здоров'я» з «напрямок на мультидисциплінарний підхід, міжвідомчу взаємодію та координацію зусиль широкого кола інституцій сфери психічного здоров'я» (Психічне здоров'я для України: Проект, 2020). Послуги у сфері психічного здоров'я згідно з рекомендаціями ВООЗ мають охоплювати ряд заходів (діагностика стану психічного здоров'я, профілактика, діагностика психічних розладів, лікування, медико-психологічна реабілітація) і виконуватись на різних рівнях (заклади довгострокового перебування та спеціалізовані послуги, послуги в лікарнях загального профілю та на рівні громад, послуги на первинному рівні, неформальні послуги на рівні громад, самопоміа).

На сприяння втіленню сучасних підходів спрямована «Концепція розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року» (Про схвалення Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року: Розпорядження КМУ від 27.12.2017р.), метою якої «є створення цілісної, ефективної системи охорони психічного здоров'я, яка функціонує в єдиному міжвідомчому просторі, забезпечує покращення якості життя та дотримання прав і свобод людини». Концепція є по суті першим комплексним політичним рішенням, направленим на врегулювання сфери охорони психічного здоров'я в Україні, визначивши конкретний напрямок державної політики та законодавчих змін.

Міністерством охорони здоров'я за участю експертів та громадськості у березні 2018 року було розроблено відповідний проект плану заходів щодо реалізації Концепції, де було сформовано 5 основних напрямків (Проект плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року). Втім цей План заходів не був затверджений. Натомість з кінця 2020 року розроблявся новий план, що охоплював вже не весь період, а тільки з 2021 по 2023 роки. Він був затверджений Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів на 2021-2023 роки з реалізації Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року» наприкінці 2021 року (Про затвердження плану заходів на 2021–2023 роки з реалізації Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року: Розпорядження КМУ від 06.10.2021р.). Отже, реформа у сфері охорони психічного здоров'я, що направлена на створення

цілісної та ефективної системи відповідно до міжнародних норм, підвищення загального рівня психологічного благополуччя населення триває, але досить повільно.

Враховуючи, що інформаційні виклики є загрозами психічному здоров'ю нації, а превентивні заходи «пробуксовують», зростає роль системи реабілітації.

3. Організація системи реабілітації медико-психологічного спрямування в Україні. Головною метою комплексної системи реабілітації, як результату цілеспрямованих зусиль в медичному, соціальному, педагогічному, економічному аспектах, є саме відновлення і покращення якості життя. Медична складова, будучи базовою в системі реабілітації ставить за мету не тільки відновлення до початкового стану органів і систем, а й визначення межі функціональних можливостей людини в її подальшому повсякденному житті. В ракурсі реабілітаційної допомоги особам, які зазнали збитку психічному здоров'ю, мета реабілітації повинна полягати не тільки у відновленні працездатності, чи порушених функцій, а й у відновленні психологічної цілісності, гідності людини, її соціально-громадської самостійності, самоактуалізації та мотивації бути здоровою. Отже, в тандемі з медичною має виступати психологічна реабілітація, яка в багатьох випадках є провідною.

Виходячи з того, що необхідною складовою якості життя є психологічне благополуччя, логічним є залучення підходів спеціальної (корекційної) психології. Як відомо, предметом вивчення спеціальної психології є розвиток психіки, що протікає в несприятливих умовах. У категоріях спеціальної психології: реабілітація – система медико-психологічних, педагогічних і соціальних заходів, спрямованих на відновлення, корекцію або компенсацію порушених психічних функцій, станів, особистісного та соціально-трудоного статусу хворих, інвалідів, осіб, які перенесли захворювання (Лемех).

У 2017 році ВООЗ видало рекомендації «Реабілітація в системах охорони здоров'я» (World Health Organization, 2017), які містять сім базових принципів. На виконання Рекомендацій в Україні мав би бути прийнятий відповідний закон. І дійсно, проект закону «Про систему реабілітації в Україні», був виставлений для обговорення у жовтні 2017 року (Про систему реабілітації в Україні: Проект Закону України). Згідно з проектом реабілітація охоплює такі види: фізична та медична; психологічна; професійна; соціальна; рекреаційно-спортивна. Зазначено, що «Психологічна реабілітація особи,

залежно від потреб самої особи, може бути представлена як самостійна програма, так і входити до індивідуальної програми реабілітації поряд з медичною та фізичною реабілітацією». Втім, на розгляд Верховної Ради у червні 2020 року був представлений інший законопроект: «Про реабілітацію осіб з обмеженнями життєдіяльності» (Про реабілітацію осіб з обмеженнями життєдіяльності: Проект Закону України), який був остаточно затверджений у грудні 2020 року та введений в дію 30.06.2021 року під назвою «Закон України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» (Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я: Закон України від 03.12.2020 р.). Не зважаючи на звучну назву, при детальному аналізі стає зрозумілим, що він є доволі вузькопрофільним. Про це свідчать, наприклад, дебати щодо назви – в процесі другого читання розглядалися, крім озвучених вище, і такі варіанти: «Про систему медичної реабілітації осіб з обмеженнями життєдіяльності», «Про реабілітацію осіб з обмеженнями життєдіяльності та осіб з психічними захворюваннями». Та й саме визначення поняття «реабілітація» зазнало істотних метаморфоз.

Остаточна редакція поняття має три суттєві особливості. По-перше, у формулюванні «комплекс заходів, яких потребує особа» відсутнє цілеспрямування, тобто динаміка процесу. По-друге, вираз «у взаємодії з її середовищем» є звуженим – воно не вказує на навколишнє середовище, тобто соціальну інтеграцію і незалежність. По-третє, у визначення введено термін «стан здоров'я» – загальний показник для хвороб (гострих і хронічних), розладів, пошкоджень або травм... Стани здоров'я кодуються згідно з Міжнародною статистичною класифікацією хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я» (Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я: Закон України від 03.12.2020 р. Ст. 1), що ще раз підкреслює вузьку направленість Закону.

Що характерно, у Законі відсутнє поняття психологічної реабілітації. Натомість введено «психологічна допомога в реабілітації – діяльність, спрямована на відновлення та підтримку функціонування особи у фізичній, емоційній, інтелектуальній, соціальній та духовній сферах із застосуванням методів психологічної та психотерапевтичної допомоги у формах психотерапії, психологічного консультування або першої психологічної допомоги. Психологічну допомогу в реабілітації здійснює клінічний психолог (психолог, психотерапевт) у складі мультидисциплінарної реабілітаційної команди» (Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я: Закон

України від 03.12.2020 р.). Викликає сумнів, що клінічний психолог своєю діяльністю може досягнути відновлення та підтримку у вказаному широкому спектрі сфер функціонування особи, якщо він один у команді.

Складається враження, що Закон цілеспрямований насамперед на фізичну складову реабілітації. Це простежується протягом всього тексту, а особливо у Ст. 10, де лікар фізичної та реабілітаційної медицини стоїть на першому місці. Тут мав би сенс ввести іншу назву: лікар-реабітолог, лікар з клінічної реабітології (клінічний реабітолог), що відповідало б філософії реабітології як галузі наукових знань та смислового наповнення реабілітації, як практичному її втіленню. А клінічний психолог мав би стояти на другому місці (а не на шостому!). Адже саме ці два фахівці є визначальними у складі мультидисциплінарної реабілітаційної команди, яка згідно з Законом надає реабілітаційну допомогу.

Аналізуючи Закон, можна відзначити, що він, не зважаючи на недоліки, є поступальним етапом у русі до становлення дієвої системи реабілітації, але є певні сумніви щодо його відповідності принципам ВООЗ, про які йшлося вище, хоча деякі дослідники додержуються іншої думки, наголошуючи, що зміст Закону повністю відповідає світовим підходам, а «реабілітаційна допомога» логічно заміняє поняття «медична реабілітація», значно розширюючи сферу її застосування (Скоропада).

Система медико-психологічної реабілітації осіб, які в умовах інформаційних викликів зазнали збитку психічному здоров'ю потребує об'єднання понять «послуги у сфері психічного здоров'я» та «реабілітаційні послуги». Цілком очевидним є необхідність розробки й прийняття або окремого базового законодавчого акту, або внесення доповнень у «Концепцію розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року», взявши за основу п. 4. Ст. 8 Закону «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я»: «Реабілітаційна стратегія охорони здоров'я є окремою стратегією охорони здоров'я, головною метою якої є досягнення оптимального рівня функціонування особи у взаємодії з її навколишнім середовищем, соціальної інтеграції та незалежності, для чого використовуються інтегровані підходи до оптимізації участі, розбудови та зміцнення ресурсів особи, забезпечення сприятливості навколишнього середовища та залучення особи до взаємодії з її навколишнім середовищем» (Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я: Закон України від 03.12.2020 р. Ст. 8).

4. Висновки та перспективи подальших досліджень. Розвиток системи реабілітації

медико-психологічного спрямування в умовах інформаційних викликів надасть можливість здійснення комплексного підходу до фізичного, соматичного, психологічного та психічного стану пацієнта, метою якого є відновлення соматичного самопочуття та ментального здоров'я з подальшим патронатом і супроводом людини.

Задля реалізації розвитку системи реабілітації медико-психологічного спрямування в умовах інформаційних викликів актуальними питаннями є: урегулювання нормативно-правових документів, наявність сучасного медичного обладнання та спеціально підготовленого персоналу, удосконалення освітньої системи базової підготовки спеціалістів, отримання ними фахової спеціалізації, розширення можливостей і здійснення державної нормалізації післядипломного удосконалення професійних компетенцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ: —

1. Аналіз законодавства й політики у сфері психічного здоров'я в Україні. Проект «Психічне здоров'я для України». 2020. URL: <https://law.mh4u.in.ua/wp-content/uploads/2021/03/mh4u-mh-law-analysis-report-2021.pdf>
2. Богданов С. Г. Державний механізм організації системи медичної реабілітації в Україні. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2020. Вип. 16. С. 40–46.
3. Борисюк А. С. До проблеми психічного та психологічного здоров'я молоді. Збірник наукових праць. *Психологічні науки*. 2013. Том 2. Випуск 10(91). С. 46–51.
4. Закон України «Про психіатричну допомогу» № 1489-III від 22 лютого 2000 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14#Text>
5. Закон України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» №1053-IX від 3 грудня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text>
6. Золотар О. О. Інформаційна безпека людини: теорія і практика: монографія. Київ : ТОВ «Видавничий дім «АртЕк». 2018. 446 с.
7. Лемех Е.А. Основы специальной психологии: лекции. URL: <http://elib.bspu.by/handle/doc/3374>
8. Панченко О. А., Антонов В. Г. Реабілітація як складова державної політики у сфері інформаційно-психологічної безпеки. Теорія та практика державного управління. 2020. Вип. 2(69). С. 8–17.
9. Панченко О. А. Інформаційна безпека в епоху турбулентності: державно-управлінський аспект: монографія. К. : КВІЦ. 2020. 332 с.
10. Проект Закону України «Про реабілітацію осіб з обмеженнями життєдіяльності». URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/J102413A.html
11. Проект Закону України «Про систему реабілі-

тації в Україні». URL: <https://novynarnia.com/2017/10/02/zakon-ukrayini-pro-sistemu-reabilitatsiyi-v-ukrayini-proekt>

12. Проект плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року. URL: https://docs.google.com/document/d/1oNBGoL7yKKhinRxFJatKKtMOK_r44H4kBR9E43uH1lg/edit
13. Розпорядження КМУ «Про затвердження плану заходів на 2021–2023 роки з реалізації Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року» від 6 жовтня 2021 р. № 1215-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1215-2021-%D1%80#Text>
15. Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року» від 27 грудня 2017 р. № 1018-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1018-2017-%D1%80#Text>
16. Скоропада Л. Функціональний аналіз трудових функцій фахівців, залучених до надання послуг у сфері охорони психічного здоров'я в Україні. Київ. 2020. URL: https://www.mh4u.in.ua/wp-content/uploads/2020/12/funkczionalnyj-analiz-zvit_2020.pdf
17. Яремчук О. В., Берлінець І. А. Проблематика державного управління у сфері медичної реабілітації в процесі трансформування національної системи охорони здоров'я. *Демократичне врядування*. 2018. Вип. 21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2018_21_13
18. Rehabilitation in health systems. World Health Organization. 2017. URL: <https://apps.who.int/iris/rest/bitstreams/1175964/retrieve>
19. World Health Organization. Mental health: strengthening our response 30 March 2018. URL: <https://www.who.int/ru/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response>
20. Semenets-Orlova, I., Teslenko, V., Dakal, A., Zadorozhnyi, V., Marusina, O., & Klochko, A. (2021). Distance learning technologies and innovations in education for sustainable development. *Estudios De Economia Aplicada*, 39(5). doi:10.25115/eea.v39i5.5065

REFERENCES: —

1. Analiz zakonodavstva j polityky u sferi psykhychnoho zdorov'ia v Ukraini. Proiekt «Psykhichne zdorov'ia dlia Ukrainy» [Analysis of legislation and policy in the field of mental health in Ukraine. Project “Mental Health for Ukraine”]. 2020. Retrieved from: <https://law.mh4u.in.ua/wp-content/uploads/2021/03/mh4u-mh-law-analysis-report-2021.pdf> [in Ukrainian].
2. Bohdanov S. H. (2020). Derzhavnyj mekhanizm orhanizatsii systemy medychnoi rehabilitatsii v Ukraini [The state mechanism for organizing the medical rehabilitation system in Ukraine]. *Publichne upravlinnia i administruvannia v Ukraini* – Public man-

- agement and administration in Ukraine. Vol. 16. pp. 40–46. [in Ukrainian].
3. Borysiuk A. S. (2013). Do problemy psykhychnoho ta psykholohichnoho zdorov'ia molodi [Before the problem of mental and psychological health, I am young]. *Zbirnyk naukovykh prats'. Psykholohichni nauky* – Collection of scientific works. Psychological sciences. T. 2. Vol. 10(91). pp. 46–51. [in Ukrainian].
 4. Zakon Ukrainy «Pro psykhiatrychnu dopomohu» [Law of Ukraine “On Psychiatric Assistance”]. № 1489-III vid 22 liutoho 2000 roku. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14#Text> [in Ukrainian].
 5. Zakon Ukrainy «Pro reabilitatsiiu u sferi okhorony zdorov'ia» [Law of Ukraine “On rehabilitation in the field of health care”]. №1053-IX vid 3 hrudnia 2020 roku. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text> [in Ukrainian].
 6. Zolotar O.O. (2018). Informatsijna bezpeka liudyny: teoriia i praktyka: monohrafiia [Human information security: theory and practice: monograph]. Kyiv : TOV «Vydavnychij dim «ArtEk». 446 p. [in Ukrainian].
 7. Lemekh E. A. Osnovy spetsyal'noj psykholohyy: lektsyy [Basics of special psychology: lectures]. Retrieved from <http://elib.bspu.by/handle/doc/3374> [in Ukrainian].
 8. Panchenko O. A., Antonov V. H. (2020). Reabilitatsiia iak skladova derzhavnoi polityky u sferi informatsijno-psykholohichnoi bezpeky [Rehabilitation as a component of state policy in the field of information and psychological security]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia* – Theory and practice of public administration. 2(69). pp. 8–17 [in Ukrainian].
 9. Panchenko O. A. (2020). Informatsijna bezpeka v epokhu turbulentnosti: derzhavno-upravlins'kyj aspekt: monohrafiia [Information security in the era of turbulence: the state-management aspect: a monograph]. Kyiv : KViTs. 332 p. [in Ukrainian].
 10. Proekt Zakonu Ukrainy «Pro reabilitatsiiu osib z obmezheniamy zhyttiediial'nosti» [Draft Law of Ukraine “On the rehabilitation of persons with disabilities”]. Retrieved from http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JI02413A.html [in Ukrainian].
 11. Proekt Zakonu Ukrainy «Pro systemu reabilitatsii v Ukraini» [Draft Law of Ukraine “On the Rehabilitation System in Ukraine”]. Retrieved from <https://novynarnia.com/2017/10/02/zakon-ukrayini-pro-sistemu-reabilitatsiyi-v-ukrayini-proekt> [in Ukrainian].
 12. Proekt planu zakhodiv schodo realizatsii Kontseptsii rozvytku okhorony psykhychnoho zdorov'ia v Ukraini na period do 2030 roku [Draft action plan for the implementation of the Mental Health Development Concept in Ukraine for the period up to 2030]. Retrieved from https://docs.google.com/document/d/1oNBGoL7yKKhinRxFJatKKtMOK_r44H4kBR9E43uH1lg/edit [in Ukrainian].
 13. Rozporiadzhennia KMU «Pro zatverdzhennia planu zakhodiv na 2021-2023 roky z realizatsii Kontseptsii rozvytku okhorony psykhychnoho zdorov'ia v Ukraini na period do 2030 roku» [Decree of the CMU “On the approval of the plan of measures for 2021–2023 for the implementation of the Concept of development of mental health care in Ukraine for the period until 2030”] vid 6 zhovtnia 2021 r. № 1215-r. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1215-2021-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
 14. Rozporiadzhennia KMU «Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku okhorony psykhychnoho zdorov'ia v Ukraini na period do 2030 roku» [Decree of the CMU “On the approval of the Concept for the development of mental health care in Ukraine for the period until 2030”] vid 27 hrudnia 2017 r. № 1018-r. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1018-2017-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
 15. Skoropada L.(2020). Funktsional'nyj analiz trudovykh funktsij fakhivtsiv, zaluchenykh do nadання posluh u sferi okhorony psykhychnoho zdorov'ia v Ukraini [Functional analysis of the work functions of specialists involved in the provision of services in the field of mental health care in Ukraine]. Retrieved from https://www.mh4u.in.ua/wp-content/uploads/2020/12/funkcionalnyj-analiz-zvit_2020.pdf [in Ukrainian].
 16. Yaremchuk O. V., Berlinets' I. A. (2018). Problematyka derzhavnoho upravlinnia u sferi medychnoi reabilitatsii v protsesi transformuvannia natsional'noi systemy okhorony zdorov'ia [Problems of state management in the field of medical rehabilitation in the process of transformation of the national health care system]. *Demokratychnе vriaduvannia* – Democratic governance. Vol. 21. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2018_21_13 [in Ukrainian].
 17. Rehabilitation in health systems. World Health Organization. 2017. Retrieved from <https://apps.who.int/iris/rest/bitstreams/1175964/retrieve> [in English].
 18. World Health Organization. Mental health: strengthening our response 30 March 2018. Retrieved from <https://www.who.int/ru/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response> [in English].
 19. Semenets-Orlova, I., Teslenko, V., Dakal, A., Zadorozhnyi, V., Marusina, O., & Klochko, A. (2021). Distance learning technologies and innovations in education for sustainable development. *Estudios De Economia Aplicada*, 39(5). doi:10.25115/eea.v39i5.5065